

Uit: “*Handorakel en kunst van de voorzichtigheid*” van Baltasar Gracián (1647)
(Salamander Klassiek, 1999)

5. *Zorg dat men u nodig heeft.* Niet de man die het beeld verguldt, scheidt de afgod, maar degene die het aanbidt. Een wijs man geeft de voorkeur aan mensen die hem nodig hebben boven mensen die hem dank verschuldigd zijn. Hen in verwachting laten is een teken van verfijning; alleen simpele zielen rekenen op erkentelijkheid. Zo gemakkelijk als dankbaarheid vergeet, zo goed onthoudt de hoop. Afhankelijkheid levert meer op dan bewezen diensten: wie zijn dorst heeft geleest, keert meteen de bron de rug toe, en de uitgeperste sinasappel valt uit de gouden schaal in de vuilnisbak. Komt er een einde aan de afhankelijkheid, dan eindigt ook het wederzijds dienstbetoon, en daarmee de achting. De eerste les die de ervaring dus leert, is hoop te voeden, niet te vervullen, en altijd onmisbaar te zijn, ook voor een gekroonde meester. Men mag het echter nooit zover drijven dat men zwijgt om een ander een fout te laten maken of hem uit eigenbelang onherstelbare schade te laten oplopen.

7. *Niet uw meerdere overtreffen.* Overtroffen worden is altijd onaangenaam. Wie uitblinkt boven zijn meerdere, begaat een dwaasheid of een noodlottige fout. Superioriteit is in het verleden altijd verfoeid, vooral door de hoger geplaatsten zelf. Een verstandig man verhult de voordelen die hij van de natuur heeft meegekregen, zoals schoonheid zich verbergt achter een onverzorgd uiterlijk. Men vindt wel mensen die voor anderen willen onderdoen in geluk en talent, maar nooit in verstand, vooral niet als zij de hoogste macht bekleden. Verstand is bij uitstek het kenmerk van het koningschap, en daarom is iedere aanslag daarop majesteitsschennis. Zij bezitten de macht en willen het meest kenmerkende daarvan behouden. Vorsten willen graag hulp ontvangen, maar niet overvleugeld worden. De raad die men hun geeft, moet de schijn hebben hen te herinneren aan iets wat zij waren vergeten, en zich niet voordoen als een onmisbare verheldering. Dit is de fijnzinnige les die de pracht van de sterren ons leert. Hoewel ze de schitterende kinderen van de zon zijn, streven zij er niet naar deze in straling te evenaren.

9. *De gebreken van uw land schuwen.* Het water neemt de goede of slechte eigenschappen aan van de grondlagen waardoor het sijpelt, en de mens die van de landstreek waar hij is geboren. Sommigen hebben meer aan hun land te danken dan anderen, doordat zij onder een gunstige hemel werden geboren. Zelfs onder de meest ontwikkelde volkeren is er niet één zonder een onaangename hebbelijkheid, die de buurlanden hekelen om zich ervoor in acht te nemen of zich ermee te troosten. Breng de soepelheid op deze nationale hebbelijkheden in uzelf te overwinnen, of in ieder geval te verbergen: zo verwerft u de loffelijke naam een uitzondering onder uw landgenoten te zijn, iets wat hoog wordt aangeslagen omdat men het niet verwacht. Er zijn ook familie-, stands-, beroeps- en leeftijdsgebreken. Vallen deze alle samen in één persoon, en is dat iemand die geen moeite doet ze tegen te gaan, dan maken ze een onuitstaanbaar monster van hem.

31. *Onderscheiden wie succesvol zijn en wie mislukkelingen, teneinde zich bij de eersten te scharen en de laatste te ontvluchten.* Ongeluk is gewoonlijk aan domheid te wijten, en er bestaat geen gevaarlijker besmetting dan die door lotgenoten. Men mag zijn deur zelfs niet openen voor mislukkingen van klein formaat, want daarachter zullen steeds andere en grotere naar binnen sluipen. Bij het spel is de belangrijkste bedrevenheid de kunst van het ecarteren: de laagste kaart van de kleur die op een bepaald ogenblik troef is, heeft meer waarde dan de hoogste kaart van het spel

daarvoor. Bij twijfel kan men zich het beste bij de wijze en voorzichtige mensen aansluiten, want dezen zullen vroeg of laat op het geluk stuiten.

33. *Zich kunnen onttrekken.* Het mag dan een belangrijke levensregel zijn *nee* te kunnen zeggen, nog belangrijker is het afstand te nemen van uzelf, bepaalde zaken en bepaalde mensen. Er bestaan zonderlinge bezigheden, die als motten onze kostbare tijd opeten. Zich met een onzinnige zaak bezighouden is erger dan nietsdoen. Een verstandig mens volstaat er niet mee zich niet op te dringen; hij dient er vooral voor te zorgen dat anderen zich niet aan hem opdringen. Men dient anderen niet zózeer toe te behoren dat men zichzelf niet meer toebehoort. Ook van zijn vrienden mag men geen misbruik maken en niet meer van hen verlangen dan hun schikt. Elke overdrijving is verkeerd, vooral in de omgang. Deze wijze matiging die niemands kostbare eigenwaarde krenkt, is de beste methode de algemene sympathie en achting te behouden. Laat u dus niet afbrengen van uw zucht naar het voortreffelijke en zondig nooit tegen uw goede smaak.

47. *Verplichtingen ontlopen* is een van de eerste regels van de voorzichtigheid. Bij mensen van grote bekwaamheid liggen de uitersten steeds ver uit elkaar: tussen het ene en het andere strekt zich een lange weg uit. Hun nuchterheid zegt hun zich halverwege op te houden en pas laat tot handelen te besluiten. Het is immers gemakkelijker het gevaar te ontwijken dan het goed te doorstaan. Dergelijke situaties zijn hinderlagen voor het verstand; men kan ze beter vermijden dan zich eruit vechten. De ene verplichting brengt een andere, zwaardere met zich mee, met als gevolg dat wij overbelast dreigen te raken.

Er bestaan mensen die van nature, of ook wel door hun volksaard, geneigd zijn allerlei verplichtingen op zich te nemen. Iemand over wiens pad het licht van de rede schijnt, denkt echter goed na over iedere verplichting. Hij hecht meer waarde aan het niet aangaan van een verplichting dan het nakomen ervan. Als een dwaas zich verplichtingen op de hals haalt, dan past een wijs man er wel voor zich erbij te laten betrekken en zo de tweede te worden.

55. *Kunnen wachten* getuigt van veel moed en taatheid. Handel nooit overhaast of in een impuls. Beheers eerst uzelf, dan verkrijgt u daarna de heerschappij over anderen. Over het lange pad van de tijd komt u ten slotte bij het meest geschikte ogenblik. Behoedzaam afwachten bevordert het succes en de rijpheid van uw geheime overwegingen. De muilezel van de tijd verzet meer dan de ijzeren knots van Hercules. God zelf straft niet met de roede, maar met de tijd. 'De tijd en ik nemen het tegen twee anderen op',* luidde een prachtige uitspraak. Het lot is de geduldigen gunstig gezind en beloont hen met een rijke opbrengst.

* = *toegeschreven aan Carlos V.*

58. *Zich aanpassen.* Men moet zich niet aan iedereen even knap voordoen en nooit meer kracht gebruiken dan nodig is: zo verspilt men geen kennis en energie. Een goede valkenier laat niet meer vogels op het wild los dan voor de jacht is vereist. Men dient zijn gaven niet voortdurend tentoon te spreiden, anders vallen ze de volgende dag al niet meer op. Men moet steeds met iets nieuws komen dat de bewondering wekt. Wie namelijk elke dag iets meer biedt, houdt de verwachting gaande, en bereikt dat men nooit de grenzen van zijn vaardigheden ontdekt.

70. *Kunnen weigeren.* Men dient niet alles toe te staan en aan allen toe te geven. Kunnen weigeren is net zo belangrijk als kunnen inwilligen; vooral gezagsdragers dienen hier goed op te letten. De wijze waarop is van groot belang. Het *nee* van de een wekt meer achting dan het *ja* van de ander, omdat een hoffelijk *nee* meer bevredigt dan een droog *ja*. Er zijn veel mensen wie het *nee* steeds voor in de

mond ligt, waardoor zij alles bederven. *Nee* is altijd hun eerste antwoord; zelfs als zij later toestemmen, waardeert men dit toch niet, omdat het vergald is door hun eerste reactie. Men moet nooit iemand iets kortaf weigeren, maar hem geleidelijk ontgoochelen. Ook moet u verzoeken nooit geheel afwijzen, anders verliest u uw invloed op degene die u de dienst vraagt. U moet altijd zorgen dat hij met enige hoop weggaat, teneinde het bittere van de weigering te verzoeten. Laat hoffelijkheid de leegte van de geweigerde gunst vullen en mooie woorden de plaats innemen van de afwezige daden. *Nee* en *ja* zijn vlug gezegd, maar vergen veel overleg.

72. *Beslist optreden.* Verkeerd handelen is minder schadelijk dan besluiteloosheid. Stilstaand water bederft sneller dan stromend water. Er zijn zulke besluitloze mensen dat zij voor alles een aansporing van anderen nodig hebben. Bij mensen met een scherp oordeel wordt deze besluiteloosheid niet zozeer veroorzaakt door verwardheid als wel door gebrek aan doorzettingsvermogen. Bezwaren opwerpen getuigt gewoonlijk van scherpzinnigheid, maar het bedenken van uitwegen vergt nog meer vindingrijkheid. Er zijn daarentegen ook mensen met een scherp oordeel die beslist optreden en door niets in verlegenheid worden gebracht. Zij zijn geboren om hoge functies te vervullen, omdat hun helder inzicht snelle resultaten bevordert. ...

84. *Zich zijn vijanden ten nutte maken.* Men moet de dingen niet bij het lemmet pakken, waardoor men letsel oploopt, maar bij het handvat dat bescherming biedt. Dit geldt vooral voor zaken waar wedijver in het spel is. Een wijs man heeft meer voordeel van zijn vijanden dan een dwaas van zijn vrienden. Tegenstand prikkelt tot het verzetten van bergen waar men zonder mededinging voor was teruggedeinsd. Velen hebben hun grootheid gebouwd op hun tegenstanders. Vleierij is gevaarlijker dan blaam; de eerste bemantelt alleen vlekken, de laatste spoort ons aan hen weg te werken. Een wijs man hecht meer waarde aan boosaardige dan vriendschappelijke kritiek en gebruikt de verwijten van zijn tegenstanders als een spiegel. Hij vindt dit de beste manier om fouten te voorkomen of te herstellen. Men is namelijk meer op zijn hoede als men mededingers of vijanden tot burenen heeft.

94. *Uw bekwaamheid niet laten doorgronden.* Een verstandig man die door allen geëerd wil worden, voorkomt dat men zijn kennis en kunde tot op de bodem peilt. Hij geeft er een indruk van, maar geen inzicht in. Niemand mag de grenzen van zijn bekwaamheid kennen, vanwege het onmiskenbare gevaar teleurgesteld te worden. Hij geeft nooit iemand de gelegenheid hem te doorgronden. Onzekerheid en twijfel over de grenzen van een talent roepen meer eerbied op dan een juist inzicht erin, hoe veelomvattend iemands gaven ook mogen zijn.

98. *Uw opzet verhullen.* De emoties zijn de bressen van de ziel. De meest doelmatige werkwijze is uw opzet te verhullen: een speler die zich in de kaart laat kijken, riskeert te verliezen. De gereserveerdheid van de behoedzaamheid dient te wedijveren met de oplettendheid van de ervaring: tegen de lynxen van de welbespraaktheid schermt men zich af met de ondoorgrondelijkheid van de inktvis. Zij mogen zelfs onze smaak niet kennen, zodat niemand deze door tegenspraak of lof kan beïnvloeden.

105. *Niet vervelen.* Mensen met één doelstelling en thema plegen vermoeiend te zijn. Bondigheid is aangenaam en levert meer resultaten op: zij wint door hoffelijkheid wat zij door beknoptheid verliest. Goed maar kort is dubbel goed. Zelfs het slechte hindert minder als het geconcentreerd is. Met een kernachtige samenvatting bereikt men meer dan met een massa bijkomstigheden. Het is algemeen bekend dat wie lang van stof is – en dit niet zozeer door de omvang van zijn onderwerp als

wel zijn behandeling ervan – zelden verstandig is. Er bestaan mensen die meer last dan sieraad zijn, zinloze franje die iedereen wegduwt. Een wijs man hoedt zich ervoor anderen te hinderen, vooral vooraanstaande mensen die een druk bestaan leiden. Het is erger een van hen tot last te zijn dan de rest van de mensheid. Goed uitleggen is snel uitleggen.

121. *Zich niet onnodig druk maken.* Zoals sommige mensen zich nergens iets aan gelegen laten liggen, zo maken anderen zich overal druk over. Zij blazen voortdurend alles op, nemen alles ernstig en maken er een twistpunt of raadselachtig geval van. Onaangename zaken moet men zich zelden weloverwogen aantrekken. Zichzelf opzadelen met iets wat men moet afwimpelen, is de zaken op hun kop zetten. Veel omstandigheden van een zeker gewicht verloren dit omdat men er geen aandacht aan schonk; andere zaken die van geen enkel belang waren, kregen groot gewicht doordat men ze zich aantrok. Alle dingen kunnen in het beginstadium gemakkelijk worden afgehandeld, daarna niet. In veel gevallen is het middel erger dan de kwaal. De zaken op hun beloop laten is niet de slechtste leefregel.

139. *Uw ongeluksdagen kennen, want die zijn er.* Dan lukt niets; hoe u het spel ook afwisselt, de tegenspoed houdt aan. Na twee rondes hoort u te weten waar u aan toe bent en u terug te trekken, al naar gelang het al of niet uw dag is. Zelfs uw oordeelsvermogen is aan schommelingen onderhevig, want niemand is onafgebroken wijs. Er komt geluk aan te pas de juiste overwegingen te maken, als voor het goed opstellen van een brief. Alle goede dingen hebben hun getij; zelfs schoonheid heeft haar slechte ogenblikken. ...

145. *Nooit de zere vinger tonen,* want daarop slaat iedereen maar al te graag. Men moet er dus niet over klagen, omdat andermans boosaardigheid altijd uw zwakste en pijnlijkste plekken zoekt. Uw leed leidt bij anderen alleen tot leedvermaak. Hun kwaadwilligheid loert op een zwak ogenblik teneinde u in het verderf te storten. Zij steken hun voelhoorns uit om uw gevoeligste punten te vinden, en herhalen dit talloze malen tot zij de wonde plek hebben ontdekt. Een voorzichtig man laat nooit merken wat er in hem omgaat, en verbergt zijn persoonlijke of geërfde zwakheden. Zelfs het noodlot heeft er soms plezier in ons te treffen waar het ons het meest pijn doet. Het kiest altijd ons gevoeligste punt. U moet daarom nooit laten blijken wat u erg vindt, en evenmin wat u genoeg doet, om te bewerkstelligen dat aan het eerste een eind komt en het andere voortduurt.

149. *Over een zondebok beschikken.* Daardoor bezit men een schild tegen ontevredenheid, een kunstgreep die van belang is voor regeerders. Het getuigt niet van onbekwaamheid, zoals kwaadwilligen denken, maar van superieur inzicht, over iemand te beschikken op wiens rug de smaad van een mislukking en de schande van de algemene afkeuring neerkomen. Niet alles kan goed aflopen en niet iedereen tevreden worden gesteld. Daarom moet men, zelfs ten koste van zijn eerzucht, over een stropop beschikken, een zondebok voor tegenslagen.

153. *Vermijd de opvolger van een grote voorganger te zijn.* *

Mocht u daar toch toe besluiten, dan dient u er zeker van te zijn dat u hem overtreft. Om een dergelijke voorganger te evenaren dienen wij dubbel zo waakzaam te zijn. Zoals het onze strategie moet zijn ervoor te zorgen dat een opvolger ons vertrek doet betreuren, zo moeten wij vermijden in de schaduw van een voorganger te staan. Het is moeilijk een grote leemte te vullen, omdat het verleden altijd beter lijkt, en men er niet mee kan volstaan de voorganger te evenaren, omdat hij het voordeel had de eerste te zijn. U bent dus verplicht grotere bekwaamheden tentoon te spreiden als u zijn prestige wilt overtreffen.

* = *Er staat letterlijk: 'Vermijd grote leemten te moeten vullen.'*

154. *Niet snel geloof of sympathie schenken.* Rijpheid van geest uit zich in traagheid bij het geloven. Aangezien liegen regel is, moeten geloven uitzondering zijn. Wie zich gemakkelijk laat overhalen, voelt zich achteraf meegesleept. Men mag echter geen twijfel aan andermans verklaringen laten blijken, wat niet alleen onbeleefd maar ook beledigend zou zijn, omdat men de ander daardoor of tot bedrieger of tot bedrogene bestempelt. Erger nog is, dat onwil te geloven kenmerkend voor een leugenaar is. Een leugenaar lijdt namelijk aan twee kwalen: hij gelooft niet en wordt niet geloofd. Een verstandig toehoorder schort zijn oordeel op en beroept zich op de schrijver die zegt: 'Ook te snel genegenheid schenken is een vorm van onvoorzichtigheid'. * Er wordt immers niet alleen met woorden, maar ook met gevoelens bedrogen, en dit bedrog is het schadelijkst door de gevolgen ervan.

* = *Cicero (De Amicitia, XVII, 63).*

172. *U niet verplichten jegens iemand die niets te verliezen heeft.*

Dit betekent een ongelijke strijd voeren. De ander wordt door niets gehinderd in zijn handelen, want hij heeft zelfs geen schaamte meer. Hij staat met zijn rug tegen de muur, heeft niets te verliezen, en is daardoor in staat tot elke laagheid. Aan een dergelijk groot risico mag men zijn reputatie, waarvan de waarde onschatbaar is, niet blootstellen. Het heeft vele jaren gekost een goede naam te verwerven, en nu zou men deze in een oogwenk door een kleinigheid dreigen te verliezen. Eén koude tochtvlaag droogt vele zweetdruppels. Een man met verantwoordelijkheden wordt geleid door het besef dat hij veel te verliezen heeft. Hij denkt aan zijn reputatie en de oneer die hij riskeert. Omdat hij scherp oplet bij het aangaan van verplichtingen, gaat hij zo terughoudend te werk dat zijn voorzichtigheid hem de gelegenheid geeft zich bijtijds terug te trekken en zijn reputatie in veiligheid te brengen. Zelfs bij een overwinning slaagt men er namelijk niet in te winnen wat men al had verloren door zich bloot te stellen aan verlies.

177. *Geen familiariteiten in de omgang.* Men mag noch zichzelf, noch anderen familiair gedrag veroorloven. Wie te gemeenzaam met anderen omgaat, verliest snel het overwicht dat zijn waardigheid hem verleende, en daardoor het respect. De sterren behouden hun pracht doordat zij op een afstand van ons blijven. Het verhevene vergt decorum; elke vorm van gemeenzaamheid schaadt het aanzien. Alles wat wijd verbreid is in het leven wordt laag aangeslagen, want vertrouwde met een verschijnsel leidt ook tot kennis van de verborgen tekortkomingen ervan. Men mag met niemand familiair omgaan; niet met hoggeplaatsten, omdat dit gevaarlijk is, niet met minderen omdat dit uw onafhankelijkheid zou schaden, en vooral niet met het gepeupel. Dit laatste is onbeschaamd uit domheid, en ziet de gunst die men het bewijst voor een verplichting aan. Gemeenzaamheid en gemeenheid zijn aan elkaar verwant.

181. *Zonder te liegen niet elke waarheid uitspreken.* Niets vergt meer omzichtigheid dan de waarheid, die neerkomt op een adering van het hart. Er is evenveel innerlijk beraad voor nodig een waarheid uit te spreken als voor zich te houden. Door een enkele leugen kunt u uw hele reputatie van rechtschapenheid verliezen. Het bedrog wordt laag gevonden, de bedrieger onbetrouwbaar; wat nog erger is. Niet alle waarheden kunnen worden gezegd: sommige niet omdat ze alleen ons, andere niet omdat ze alleen een ander aangaan.

187. *Wat sympathiek is, zelf doen*; wat onaangenaam wordt gevonden door anderen laten uitvoeren. Door het eerste verwerft u sympathie, door het tweede ontloopt u wrevel. Weldoen geeft meer vreugde dan weldaden ontvangen, een genoeg dat voor grote mannen een beloning is voor hun edelmoedigheid. Het komt zelden voor dat men anderen leed aandoet zonder ook zelf eronder te lijden, hetzij als gevolg van medelijden, hetzij als gevolg van wraak. Zonder beloning of straf hebben hoge principes geen uitwerking. Laat het goede rechtstreeks van u komen, en het slechte via een tussenpersoon. Men dient iemand te hebben die de slagen van de ontevredenheid incasseert en als mikpunt voor haat en kritiek dient. De woede van het volk lijkt gewoonlijk op die van honden: omdat zij de oorzaak van de pijn niet kennen, richten zij zich tegen het werktuig. Hoewel dit geen directe schuld draagt, moet het wel direct boeten.

198. *Ergens anders wortel kunnen schieten*. Er zijn mensen die om tot hun recht te komen naar elders moeten trekken, vooral als hun een hoge functie toekomt. Het vaderland is een stiefmoeder voor grote talenten en afgunst vindt er de beste voedingsbodem. Men denkt er meer terug aan de onvolkomenheden van het begin dan aan de grootheid die erop volgde. Een speld kon pas erkenning van zijn waarde vinden na van de ene wereld naar de andere te zijn getrokken, en een stuk glas werd hoger aangeslagen dan een diamant omdat het van ver kwam. Al wat vreemd is, wordt hoger gewaardeerd, deels omdat het van ver komt, deels omdat men het in afgewerkte staat ziet. Er bestaan mensen op wie in hun gehucht werd neergekeken, en die nu de glorie van de wereld zijn, geacht door hun landgenoten en vreemdelingen. De eersten voelen achting omdat zij hen van ver zien, de anderen omdat zij van ver komen. Wie het beeld nog als boomstronk in zijn tuin heeft gekend, zal het op het altaar nooit naar behoren vereren.

216. *Duidelijk formuleren*. Daaruit blijkt niet alleen welbespraaktheid, maar ook helderheid van begrip. Sommigen hebben een voorspoedige zwangerschap, maar een zware bevalling. Zonder helderheid kunnen opvattingen en besluiten – de kinderen van de geest – niet ter wereld komen. Sommige mensen zijn als vaten die veel kunnen bevatten, maar weinig kunnen afgeven. Anderen daarentegen zeggen meer dan zij weten. Wat beslistheid is voor de wil, is het vermogen tot formuleren voor het verstand – twee grote gaven. Heldere geesten vinden bijval; verwarde geesten werden soms vereerd omdat men hen niet begreep. Soms is duisterheid gepast om niet bij de massa te worden betrokken. Wat voor idee moeten de anderen krijgen van wat zij horen, als dit niet weergeeft wat de spreker bedoelt?

237. *Nooit betrokken zijn bij de geheimen van groten*: men denkt kersen met hen te eten en krijgt alleen de pitten. Velen lieten het leven doordat zij vertrouwelingen waren. Zij zijn als een lepel van brood en lopen gevaar mee opgegeten te worden. Wanneer een heerser u een geheim toevertrouwt, is dit geen weldaad, maar een last. Velen slaan hun spiegel stuk omdat deze hen herinnert aan hun lelijkheid. Zij kunnen de aanblik niet verdragen van degene die hen zag zoals zij waren. Wie het slechte zag, wordt achteraf niet graag meer gezien. Niemand mag ons veel verplicht zijn, een machtig man het minst van allen, en dan liever door bewezen diensten dan verkregen gunsten. Vooral vriendschappelijke ontboezemingen zijn gevaarlijk. Wie een ander zijn geheimen mededeelt, maakt zich tot diens slaaf. Bij vorsten levert dit een gespannen situatie op, die nooit lang kan duren. Zij zullen hun verloren vrijheid willen herwinnen, en daarvoor alles met voeten treden, ook recht en rede. Geheimen moet men dus noch medelen, noch aanhoren.

240. *Onwetendheid kunnen voorwenden.* De grootste wijze speelt soms deze kaart uit. Er zijn omstandigheden waarin de wijste tactiek is zich van de domme te houden. Men moet niet echt onwetend zijn, maar onwetendheid veinzen. Het heeft weinig nut bij onwetenden geleerd en bij gekken verstandig te zijn: men moet een ieder in zijn eigen taal aanspreken. Niet wie zich van de domme houdt, is dwaas, maar degene die zich door hem laat vangen. Authentieke dwaasheid is dom, geveinsde niet. U moet deze tactiek dus zover doorvoeren. Het enige middel om sympathiek gevonden te worden is de huid van het domste dier aan te trekken.

241. *Spot dulden, maar zelf niet de spot met anderen drijven.* Het eerste is een soort wellevendheid, het tweede een soort belediging. Wie op een feestelijke bijeenkomst de sfeer bederft, heeft een barbaarse mentaliteit en laat dit duidelijk blijken. Subtiële spot is genoeglijk; deze kunnen verdragen is een bewijs van grootheid. Wie zich erdoor gekwetst toont, spoort de anderen aan hem opnieuw te treffen. Het beste is er op het juiste ogenblik mee te stoppen, en het veiligste er niet aan te beginnen. De ernstigste twisten zijn altijd met spot begonnen. Niets vergt meer oplettendheid en beleid. Voor men begint, moet men weten hoe ver men kan gaan bij degene die het doelwit van onze spot is.

261. *Niet volharden in een domheid.* Voor sommige mensen wordt een mislukte onderneming een verplichting. Zij zijn een verkeerde weg ingeslagen en menen dat het van standvastigheid getuigt hem te vervolgen. In hun binnenste erkennen zij hun vergissing, maar verdedigen haar voor de buitenwereld. Het gevolg: bij het begin van hun vergissing vond men hen onvoorzichtig, maar door het volharden erin verwerven zij voorgoed de reputatie van dwazen. Zowel aan een lichtzinnige belofte als een verkeerd besluit hoeft men zich niet gehouden te voelen. Als gevolg van genoemde misvatting volharden sommige mensen in hun aanvankelijke lomphed en tonen hun bekrompenheid; zij willen graag consequente vlegels zijn.

266. *Niet uit zuivere goedheid slecht zijn.* Dit is het geval met iemand die nooit boos wordt. Mensen wie niets raakt, zijn nauwelijks mensen te noemen. Dit komt niet altijd uit laksheid voort, maar ook uit onvermogen. Boos worden op zijn tijd is een teken van persoonlijkheid. Vogels nemen een vogelverschrikker al snel niet meer ernstig. Het bittere met het zoete afwisselen getuigt van goede smaak. Zoetigheid alleen is geschikt voor kinderen en dwazen. Het is heel erg als men uit zuivere goedheid tot een dergelijke gevoelloosheid vervalt.

279. *Niet ingaan op tegenspraak.* Het is nodig te onderscheiden of de tegenspraak uit sluwheid of ongemanierdheid voortkomt, want de drijfveer is niet altijd koppigheid, maar soms het verlangen u in een val te laten lopen. Zorg er dus voor dat u er in het eerste geval niet op ingaat en in het tweede er niet in loopt. Geen vorm van voorzichtigheid levert meer op dan het spieden naar verspieders, en er is geen betere veiligheidsmaatregel tegen inbraak in de ziel dan de sleutel van binnen in het slot te laten.